

УДК 37.015.31:172.15]:379.831-053.6](045)

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-98-5-50-62>

ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЛІТНІХ ТАБОРІВ ВІДПОЧИНКУ

О. Ф. Грицюта

ORCID 0000-0002-2259-8627

У статті на основі теоретичного аналізу констатується, що виховна робота в сучасних дитячих таборах – це перш за все робота за спеціально розробленими програмами. Відзначається, що від того, наскільки педагогічно грамотно розроблена програма табору, яким чином враховується специфіка дітей, їх потреби і інтереси, приймаються до уваги стратегічні напрямки виховної діяльності, як здійснюється безперервна освіта підростаючого покоління, залежить досягнення цілей і планованих результатів. Розкрито сутність основних критеріїв її розробки – актуальність; цілісність; прогностичність; реалістичність; оригінальність. Наведені підходи до структури і змісту авторської програми виховання моральних цінностей у підлітків в умовах літніх таборів відпочинку, упровадження якої у виховну практику цих соціальних інститутів гіпотетично має підвищити педагогічну ефективність морального виховання. Вказано, що при складанні програми враховувалися традиції і виховні можливості літніх таборів відпочинку, професійну готовність педагогічного колективу до виховання моральних цінностей у підлітків, а також теоретичний психолого-педагогічний досвід. Відзначається, що розроблена програма за своєю спрямованістю є корекційно-розвивальною і спирається на найбільш популярні в корекційно-розвивальній роботі з підлітками теоретичні підходи: гуманістичний, когнітивний та поведінковий. Визначені головні педагогічні умови, що сприяють вихованню моральних цінностей у підлітків в умовах літніх таборів відпочинку, – використання багатого морального потенціалу виховного середовища літнього табору відпочинку; включення підлітків в різноманітні види діяльності, перш за все творчі, на основі їх самостійного вибору; залучення підлітків в колективну творчу діяльність; підтримка і стимулювання соціально-значущих ініціатив; створення ситуацій успіху та умов для самореалізації та самоствердження підлітків; готовність педагогів літнього табору відпочинку до організації процесу виховання моральних цінностей

підлітками; ставлення педагогів до підлітка як до суб'єкта виховання моральних цінностей.

Ключові слова: моральні цінності, підлітки, авторська програма, літній табір.

Постановка проблеми. Виховання моральних цінностей у підлітків в умовах літніх таборів відпочинку – це внутрішньо та зовнішньо детермінований складний процес, в якому формуються і зміцнюються ціннісно-сміслові сфери їх особистості: здатність підлітків свідомо вибудовувати відношення до себе, інших людей і до світу, в якому вони живуть. Проведена нами дослідно-експериментальна робота, в основі якої лежала реалізація авторської програми морального виховання підлітків, дозволила простежити динаміку рівня вихованості моральних цінностей у підлітків в умовах літніх таборів відпочинку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці розглядають різні аспекти організації відпочинку та оздоровлення дітей у літніх таборах, зокрема, О. Биковська (2016) серед категорій педагогіки позашкільної освіти виділяє виховання як процес, що забезпечує формування культури особистості, її моральних якостей та цінностей. Дослідниця разом з С. Вагнер, В. Горбинко, Т. Гулечко та О. Денисюк проаналізували існуючі концептуальні підходи до організації відпочинку та оздоровлення дітей в Україні та запропонували власну концепцію діяльності дитячих оздоровчих закладів (Організація відпочинку та оздоровлення дітей, 2004). Докторська дисертація і чисельні публікації М. Наказного присвячені теорії і практиці проектування діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку (Наказний, 2011). О. Філоненко (2013) та С. Цуприк (2011) досліджують особливості підготовки майбутніх педагогів до роботи в літніх оздоровчих таборах. Проблеми особистісної самореалізації старшого підлітка в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку теоретично обґрунтувала та впровадила соціально-педагогічні умови їх актуалізації Г. Мільчевська (2014). Зарубіжний досвід виховної діяльності у літніх таборах відпочинку та оздоровлення висвітлено в статтях А. Калініченка (2014) та М. Матвійчук (2018).

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що концептуальні засади організації літнього відпочинку підлітків спираються на уявлення про дитячий відпочинок в літніх таборах не тільки як про особливу педагогічну систему або методику, а й як невід'ємну складову всієї життєдіяльності дитини, де гармонійно поєднуються естетичні, пізнавальні та моральні засади. Водночас, питання цілеспрямованого

програмного виховного впливу на підлітків з точки зору формування моральних цінностей практично не висвітлюються.

Метою статті є виявлення особливостей розробки корекційно-розвивальної програми формування моральних цінностей підлітків в умовах літніх таборів відпочинку.

Виклад основного матеріалу. Особливостями дитячого табору відпочинку як соціального інституту виховання, що дозволяє ефективно організовувати процес виховання моральних цінностей у підлітків, у змістовому плані є включення за вибором в різноманітні види діяльності, в тому числі творчі; насиченість виховного процесу, високий темп життєдіяльності, динамізм і інтенсивність спілкування, що створює сприятливі обставини для формування культури міжособистісних відносин, засвоєння норм, правил поведінки в суспільстві; прихована педагогічна позиція вожатого, яка дозволяє впливати на процес виховання моральних цінностей у підлітків в більшій мірі, чим вчителю в школі.

На основі теоретичного аналізу констатуємо, що виховна робота в сучасних дитячих таборах – це перш за все робота за спеціально розробленими програмами. Від того, наскільки педагогічно грамотно розроблена програма табору, яким чином враховується специфіка дітей, їх потреби і інтереси, приймаються до уваги стратегічні напрямки виховної діяльності, як здійснюється безперервна освіта підростаючого покоління, залежить досягнення цілей і планованих результатів.

Розуміння цих констант дозволило обґрунтувати структуру і зміст авторської програми виховання моральних цінностей у підлітків в умовах літніх таборів відпочинку, упровадження якої у виховну практику цих соціальних інститутів гіпотетично має підвищити педагогічну ефективність морального виховання. Необхідність програми викликана нестабільними, змінними умовами розвитку сучасного суспільства, тому основними критеріями її розробки є актуальність – програма спрямована на вирішення однієї з найбільш важливих в сучасних умовах проблем; цілісність – програма об'єднала в єдину систему всі дії, що стосуються виховання моральних цінностей у підлітків в умовах літніх таборів відпочинку; прогностичність – властивість програми працювати на майбутнє, відображати в своїх цілях і планованих діях не тільки те, що є сьогодні, але і прогнозовані зміни у соціально-педагогічній діяльності табору; реалістичність – програма враховує педагогічний потенціал літнього табору відпочинку, його педагогічного та підліткового колективів; оригінальність – програма відображає специфіку табору, його своєрідність, нетрадиційний підхід до вирішення поставлених проблем.

Структура програми містить пояснювальну записку (вказані актуальність програми, її новизна, понятійний апарат), характеристику учасників, педагогічну ідею, мету, завдання, прогнозовані результати, критерії та способи оцінки якості реалізації програми, зміст і засоби реалізації, кадрове забезпечення, особливості матеріально-технічного забезпечення, список використаної літератури. Програма доповнюється додатками – навчально-тематичними планами для учнів різних класів, наочністю.

Основою розробки програми стали Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року (Постанова Кабінету Міністрів від 30 травня 2018 р. № 453); Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» (від 4 вересня 2008 року № 375-VI); Закон України «Про позашкільну освіту» (від 22 червня 2000 року №1841-III); типові положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку (Постанова Кабінету Міністрів від 28 квітня 2009 р. № 422); методичні рекомендації щодо організації літнього відпочинку дітей; методичні рекомендації щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти» (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 05 червня 2013 року № 14.1/10-1685). Програма адресована підліткам віком від 10 до 15 років з малозабезпечених, неповних, багатодітних, опікуваних, соціально незахищених сімей, а також з сімей, які перебувають у важкій життєвій ситуації.

Програма спрямована на ознайомлення вихованців з моральними цінностями людства на основі біблійних історій; здобуття ними позитивного індивідуального досвіду як складової морального формування особистості; розвиток індивідуальної моральної свідомості і рефлексивних здібностей; підкреслення важливості моральних цінностей у взаєминах з іншими людьми.

Основними завданнями програми є створення безпечної і довірчої атмосфери у групах; розвиток навичок конструктивного спілкування, сензитивності у розумінні себе та інших; навчання саморегуляції та самоконтролю; формування усвідомлення підлітками власного відношення до життя, моральних основ особистості, гуманного відношення до оточуючого світу; формування у підлітків внутрішньої потреби до самовдосконалення; розвиток уміння самостійно приймати рішення в ситуаціях морального вибору.

При складанні програми враховувалися традиції і виховні можливості літніх таборів відпочинку, професійна готовність педагогічного колективу до виховання моральних цінностей у підлітків, а також теоретичний

психолого-педагогічний досвід. Розроблена нами програма за своєю спрямованістю є корекційно-розвивальною і спирається на найбільш популярні в корекційно-розвивальній роботі з підлітками теоретичні підходи: гуманістичний, когнітивний та поведінковий.

Гуманістичний підхід за основу має прийняття людини, в нашому випадку – підлітка, такою, якою вона є, з усіма її позитивними рисами і недоліками. Прийняття, а не оцінка, тим більше, не засудження – найважливіший принцип гуманістичних відносин. Виховання за гуманістичного підходу здійснюється через довіру, турботу та повагу; через навчання етичному ставленню і процедурам прийняття моральних, громадянських, правових та екологічних рішень; за допомогою навчання вирішенню екзистенціальних проблем, а також методам прояснення, конституювання та творення смислів. Загальне у всіх цих методах полягає в тому, що педагог згідно з програмою спонукає підлітка самому пережити ці почуття і стани – довіри, відповідальності, творчості, життєвих (етичних та інших) дилем і колізій, різних смислових ситуацій. Однак при цьому педагог постійно дає зрозуміти вихованцю, що при всьому бажанні оточуючих допомогти йому стати на ноги, ніхто за нього самого «ходити» (мислити, відчувати, приймати рішення, вибирати свій шлях) не буде.

Когнітивний підхід передбачає розгляд особистості підлітка як системи, що включає взаємодіючі спеціально організовані і організуючі когнітивні системи. Роль педагога за цього підходу полягає в створенні і забезпеченні умов, які приводять до розвитку окремих когнітивних здібностей і інструментів пізнання людини. Однак когнітивний підхід реалізується лише у тому випадку, коли підліток буде активним учасником процесу виховання, що і передбачено програмою, а не об'єктом виховної діяльності педагога.

Поведінковий підхід – підхід, де в центрі уваги педагога знаходиться поведінка підлітка, його дії і результати дій, все зовнішнє, видиме й об'єктивне. Педагог демонструє підлітку зразок поведінки, намагається, щоб він усвідомив цю норму, оцінив її, висловив до неї своє ставлення і прийняв в своїй поведінці. Поведінкова технологія виховання дозволяє керувати поведінкою підлітка: заохочувати соціально позитивні дії і обмежувати соціально негативні. Саме тому в поведінковій моделі виховання так важливі оцінки в балах, очки, змагання.

Згідно із застосованим системним підходом до корекційно-розвиваючої роботи з підлітками, вона здійснюється на таких рівнях: психофізіологічному, що показує сформованість компонентів, які становлять внутрішню, фізіологічну і психофізіологічну основу всіх систем підлітка; індивідуально-психологічному, який визначає розвиток

основних психологічних систем (пізнавальної, емоційної тощо) підлітка; особистісний, що виражає специфічні особливості особистості підлітка як цілісної системи, його відмінність від інших особистостей, що перебувають на даному етапі розвитку; мікрогруповий, що показує особливості взаємодії підлітка з іншими людьми та групами; соціальний, що визначає форми взаємодії підлітка з більш широкими соціальними структурами і суспільством в цілому. Сукупність цих підходів забезпечує цілісність цільової спрямованості програми виховання моральних цінностей у підлітків в умовах літніх таборів відпочинку.

При підготовці програми ми виходили з того, що головними педагогічними умовами, що сприяють вихованню моральних цінностей у підлітків в умовах літніх таборів відпочинку, є використання багатого морального потенціалу виховного середовища літнього табору відпочинку; включення підлітків в різноманітні види діяльності, перш за все творчі, на основі їх самостійного вибору; залучення підлітків в колективну творчу діяльність; підтримка і стимулювання соціально-значущих ініціатив; створення ситуацій успіху та умов для самореалізації та самоствердження підлітків; готовність педагогів літнього табору відпочинку до організації процесу виховання моральних цінностей підлітками; ставлення педагогів до підлітка як до суб'єкта виховання моральних цінностей.

Основними формами організації роботи з підлітками згідно програми є групова діяльність (соціально-психологічні тренінги та заняття-бесіди, групові консультації, психодіагностика) та індивідуальна корекційна робота з підлітками – особисті бесіди, ігри та вправи, психодіагностика. Потреба в самотності властива всім підліткам та необхідна для розвитку особистості та самосвідомості в цьому віці. Особливістю занять, передбачених програмою, є дискусійний характер спілкування з підлітками, який сприяє виникненню довірчої атмосфери, що дозволяє педагогу зачіпати складні теми, які зазвичай підлітки обговорюють тільки між собою, отримуючи викривлену, суперечливу інформацію. Довірчі відносини спонукають підлітків відкрито висловлювати свої думки, висловлювати свої почуття, що дозволяє педагогу ефективно впливати на свідомість підлітків в процесі проведення занять. Групові обговорення допомагають зрозуміти отриманий досвід, осмислити його, також дають можливість висловити свою думку в групі і отримати зворотній зв'язок.

Вихованці будуть поділені на групи, які у програмі називаються сім'ями. Водночас, у програмі використовується поняття «фракції» – тимчасові групи дітей різного віку і статі, які будуть об'єднувати вихованців відповідно до їхніх інтересів, можливостей та характеристик задля виконання того чи іншого завдання впродовж дня. Таким чином,

сім'ї будуть об'єднувати представників різних фракцій, що має на меті навчити дітей взаєморозумінню, цінуванню позицій інших, зосередити їхню увагу на тому, що у житті є основні цінності та принципи й другорядні інтереси. Програма передбачає глибоке заглиблення особистості у себе, здійснення рефлексії щодо себе та свого життя (що вимагатиме від учасників та тренера значної кількості часових та «емоційних» зусиль), велика кількість осіб ускладнюватиме даний процес; тому для реалізації програми такого спрямування кількість учасників у групі одночасно не перевищуватиме 8-10 людей.

Ще однією організаційною формою роботи в межах дослідження є консультативна робота з педагогічним колективом з метою оптимізації взаємодії в системі «педагог–вихованець». Таким чином, основні напрями експериментального дослідження – це діагностика особистості підлітків, робота з педагогами, корекційно-розвиваюча робота з підлітками.

За переважаючими психокорекційними технологіями розроблена нами програма є ігротерапевтичною, сугестивною та тренінговою. Ігрові вправи як спосіб освоєння нових ролей і набуття нового досвіду дозволяють прожити і програти ситуації, які можуть статися в реальному житті. Вправа як форма проживання дає можливість отримати досвід і моделі поведінки, яких немає в звичайному житті підлітка. Навіювання і самонавіювання є важливими аспектами виховання і самовиховання підлітків. Навіювання в дитинстві розумного, доброго – запорука несприйнятливості до поганого впливу, який часто здійснюється в підлітковому віці. Для самовиховання і самовдосконалення найбільше необхідна сильна воля і вона повинна поєднуватися не тільки з розумом, але і з моральними якостями, такими як шляхетність, доброта, гуманність. Передбачені програмою тренінги дозволяють забезпечити інтерактивність навчання та виховання з метою розвитку компетентності міжособистісної поведінки в спілкуванні. Технологія тренінгу дає можливість чіткого ціле покладання, яке формується на основі попередньої діагностики і корекційних завдань та на основі очікувань учасників табірної зміни.

За тривалістю програма є короткостроковою, тобто реалізується протягом табірної зміни і передбачає 120 годин занять. Структурними компонентами занять корекційно-розвиваючої програми є такі блоки: 1 блок (1 заняття) – знайомство; 2 блок (2-9 заняття) – власне ознайомлення та усвідомлення вихованцями визначальної ролі моральних цінностей для особистості та у її взаєминах з іншими людьми; 3 блок (10 заняття) – завершення виховної роботи. Основний блок корекційно-розвиваючої програми вміщується з 2 по 9 заняття. Така організація корекційної програми, що включає три етапи (знайомство, основну частину та

закінчення) зумовлена особливостями динаміки розвитку тренінгових груп. У процесі занять підлітки вчать заглядати всередину себе, замислюватися про своє життя, свої взаємини з навколишнім світом. Усі заняття організовані так, щоб підлітки вчилися користуватися в своєму житті мудрістю, накопиченою людством, відображеною у притчах та біблійних історіях.

Основними методами організації діяльності згідно з програмою є метод колективної творчої діяльності (КТД); метод практичного закріплення знань і умінь, навичок (тренування, вправи, показові виступи); метод гри (ігри підбираються відповідно до сюжету програми і поставленої мети); метод групової проблемної роботи. КТД – це особистісно орієнтована та інтерактивна технологія, що ґрунтується на засадах моральності та соціальної творчості, орієнтованої на користь, радість людям; характеризується прагненням до спілкування, до пізнавальної діяльності. Результатом реалізації КТД є позитивна активність підлітків, причому не в ролі пасивного глядача, а діяльнісна, яка супроводжується почуттям колективного авторства. Запропоновані програмою ігри спрямовані на відтворення і засвоєння соціального і життєвого досвіду, норм людського життя і діяльності, підпорядкування їм забезпечує пізнання предметної і соціальної дійсності, самопізнання підлітка, інтелектуальний, емоційний і моральний розвиток його особистості. Технологія групової проблемної роботи передбачає роботу з вербальною (словесною) поведінкою підлітків в проблемній ситуації.

Протягом зміни діє система стимулювання і заохочення, вона згідно програми передбачає індивідуальний і колективний рівні. Діяльність фракцій оцінюється за кількома номінаціями: творчий пошук і талант; нестандартне вирішення проблем; дружні і згуртовані відносини у фракції; активна позиція в грі; відповідальні дії і вчинки.

Для реалізації програми необхідна наявність футболок різних кольорів кожному учаснику табору, значки кожному учаснику, конверти з розповідями на щодень, кольорові та сірі камінці, робочі щоденники кожному вихованцю.

На формуючому етапі експерименту розроблена програма виховання моральних цінностей у підлітків реалізовувалась в експериментальній групі, відповідно у таборі були створені педагогічні умови, що сприяли її виховним цілям. Під час проведення занять моделювалися особистісно орієнтовані моральні ситуації, коли підліткам пропонувався моральний вибір, в ігрових ситуаціях обігрувалися моральні колізії, в яких їм пропонувалося також зробити вибір коректної поведінки, рольові ігри

передбачали розгляд ситуацій морального змісту з позиції того чи іншого героя, після чого підлітки обговорювали моральність їхніх вчинків.

Висновки. До особливостей корекційно-розвивальної програми формування моральних цінностей підлітків в умовах літніх таборів відпочинку можна віднести нормативно-правове підґрунтя програми; дотримання таких критеріїв її розробки, як актуальність, цілісність, прогностичність, реалістичність, оригінальність; опору на гуманістичний, когнітивний та поведінковий методологічні підходи; реалізацію програми на психофізіологічному, індивідуально-психологічному, особистісному, мікрогруповому, соціальному рівнях; сталу структуру програми.

Література

1. Биковська О. В. Педагогіка позашкільної освіти як субдисципліна педагогіки. *Рідна шк.* 2016. №11–12. С. 48–53.
2. Калініченко А. Механізми організації дитячого оздоровлення та відпочинку: зарубіжний досвід. *Публічне управління: теорія та практика.* 2014. Вип. 3. С. 92–100.
3. Матвійчук М. І. Організація оздоровлення та відпочинку дітей: міжнародна практика. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя.* Психолого-педагогічні науки. 2018. № 3. С. 207–211.
4. Мільчевська Г. С. Особистісна самореалізація старшого підлітка в умовах дитячого закладу оздоровлення та відпочинку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 20 с.
5. Наказний М. О. Теорія і практика проектування діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2011. 42 с.
6. Організація відпочинку та оздоровлення дітей: концепції, технології, досвід / О. В. Биковська, та ін.; Держ. ін-т пробл. сім'ї та молоді. Київ, 2004. 208 с.
7. Технологія організації відпочинку і оздоровлення дітей в сучасному дитячому оздоровчому закладі (теоретичний аспект): навч.-метод. посіб. з питань оздоровлення та відпочинку дітей. Упр. освіти і науки Волин. облдержадмін., Луц. пед. коледж; уклад.: Бахомент С.П., Борбич Н. В., Шевчук Н. І. Луцьк, 2014. 283 с.
8. Технологія організації відпочинку і оздоровлення дітей в сучасному дитячому оздоровчому закладі (практичний аспект): навч.-метод. посіб. з питань оздоровлення та відпочинку дітей. Упр. освіти і науки Волин. облдержадмін., Луц. пед. коледж; уклад.: Бахомент С. П., Борбич Н. В., Хомярчук А. П. Луцьк : 2014. 71 с.
9. Філоненко О. С. Підготовка майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах України до виховної роботи в літніх дитячих оздоровчих таборах (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2013. 20 с.

10. Цуприк С. І. Підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів до роботи в літніх оздоровчих таборах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2011. 20 с.

References

1. Bykovska, O. V. (2016). Pedahohika pozashkilnoi osvity yak subdystsyplina pedahohiky [Pedagogy of out-of-school education as a subdiscipline of pedagogy]. *Ridna shk*, 11–12, 48–53 (ukr).
2. Kalinichenko, A. (2014). Mekhanizmy orhanizatsii dytiachoho ozdorovlennia ta vidpochynku: zarubizhnyi dosvid [Mechanisms of organization of children's rehabilitation and recreation: foreign experience]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, 3, 92–100 (ukr).
3. Matviichuk, M. I. (2018). Orhanizatsiia ozdorovlennia ta vidpochynku ditei: mizhnarodna praktyka [Organization of health and recreation of children: international practice]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*, 3, 207–211 (ukr).
4. Milchevska, H. S. (2014). *Osobystisna samorealizatsiia starshoho pidlitka v umovakh dytiachoho zakladu ozdorovlennia ta vidpochynku [Personal self-realization of the senior teenager in the conditions of children's institution of improvement and rest]*. (Abstract of Candidate's thesis in Pedagogy), 20. M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Kyiv (ukr).
5. Nakaznyi, M. O. (2011). *Teoriia i praktyka proektuvannia diialnosti dytiachoho zakladu ozdorovlennia ta vidpochynku [Theory and practice of designing the activities of a children's institution of health and recreation]*. (Abstract of Doctor's thesis in Pedagogy), 42. Institute of Problems on Education of NAES of Ukraine. Kyiv (ukr).
6. Bykovska, O. V., Vahner, S. I., Horbynko, V. M., Hulechko, T. M., & Denysiuk, O. M. (2004). *Orhanizatsiia vidpochynku ta ozdorovlennia ditei: kontseptsii, tekhnologii, dosvid [Organization of recreation and health of children: concepts, technologies, experience]*. State Institute of Problems of Family and Youth. Kyiv, 208 (ukr).
7. Bakhoment, S. P., Borbych, N. V., & Shevchuk, N. I. (2014). *Tekhnolohiia orhanizatsii vidpochynku i ozdorovlennia ditei v suchasnomu dytiachomu ozdorovchomu zakladi (teoretychnyi aspekt): navch.-metod. posib. z pytan ozdorovlennia ta vidpochynku ditei [Technology of organization of rest and improvement of children in a modern children's health institution (theoretical aspect): textbook on issues of children's health and recreation]*, 283. Department of Education and Science of Ukraine, Regional State Administration, Lutsk Pedagogical College. Lutsk (ukr).
8. Bakhoment, S. P., Borbych, N. V., & Khomiarchuk, A. P. (2014). *Tekhnolohiia orhanizatsii vidpochynku i ozdorovlennia ditei v suchasnomu dytiachomu ozdorovchomu zakladi (praktychnyi aspekt): navch.-metod. posib. z pytan ozdorovlennia ta vidpochynku ditei [Technology of organization of rest and rehabilitation of children in a modern children's health institution (practical aspect):*

- textbook on issues of children's health and recreation], 71. Department of Education and Science of Ukraine, Regional State Administration, Lutsk Pedagogical College. Lutsk (ukr).
9. Filonenko, O. S. (2013). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy do vykhovnoi roboty v litnikh dytyachykh ozdorovchykh taborakh (druga polovyna XX st. – pochatok XXI st.)* [Preparation of future teachers in higher pedagogical educational institutions of Ukraine for educational work in summer children's health camps (second half of the 20th century – the beginning of the 21st century)]. (Abstract of Candidate's Thesis in Pedagogy), 20. SHEI "Peryaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University". Pereyaslav-Khmelnytsky (ukr).
 10. Tsupryk, S. I. (2011). *Pidhotovka studentiv vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv do roboty v litnikh ozdorovchykh taborakh* [Preparation of students of higher pedagogical educational institutions for work in summer health camps]. (Abstract of Candidate's Thesis in Pedagogy), 20. Vinnytsia M. Kotsyubynsky State Pedagogical University. Vinnytsia (ukr).

ПРОГРАММА ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ У ПОДРОСТКОВ В УСЛОВИЯХ ЛЕТНИХ ЛАГЕРЕЙ

О. Ф. Грицюта

В статье на основе теоретического анализа констатируется, что воспитательная работа в современных детских лагерях – это прежде всего работа по специально разработанным программам. Отмечается, что от того, насколько педагогически грамотно разработана программа лагеря, каким образом учитывается специфика детей, их потребности и интересы, принимаются во внимание стратегические направления воспитательной деятельности, как осуществляется непрерывное образование подрастающего поколения, зависит достижение целей и планируемых результатов. Раскрыта сущность основных критериев ее разработки – актуальность; целостность; прогнозируемость; реалистичность; оригинальность. Приведенные подходы к структуре и содержанию авторской программы воспитания нравственных ценностей у подростков в условиях летних лагерей отдыха, внедрение которой в воспитательную практику этих социальных институтов гипотетически должно повысить педагогическую эффективность нравственного воспитания. Указано, что при составлении программы учитывались традиции и воспитательные возможности летних лагерей отдыха, профессиональная готовность педагогического коллектива к воспитанию нравственных ценностей у подростков, а также теоретический психолого-педагогический опыт. Отмечается, что разработанная программа по своей направленности является коррекционно-развивающей и опирается на наиболее популярные в коррекционно-развивающей работе с детьми теоретические подходы: гуманистический, когнитивный и поведенческий. Определены главные педагогические условия, способствующие

воспитанию нравственных ценностей у подростков в условиях летних лагерей отдыха: использование богатого нравственного потенциала воспитательной среды летнего лагеря отдыха; включение подростков в различные виды деятельности, прежде всего творческие, на основе их самостоятельного выбора; вовлечение подростков в коллективную творческую деятельность; поддержка и стимулирование социально-значимых инициатив; создание ситуаций успеха и условий для самореализации и самоутверждения подростков; готовность педагогов летнего лагеря отдыха к организации процесса воспитания нравственных ценностей подростков; отношение педагогов к ребенку как к субъекту воспитания нравственных ценностей.

Ключевые слова: моральные ценности, подростки, авторская программа, летний лагерь.

THE PROGRAM FOR FORMING MORAL VALUES IN TEENAGERS IN SUMMER CAMP CONDITIONS

O. F. Gritsyuta

The article, based on theoretical analysis, states that educational work in modern children's camps is primarily work on specially designed programs. It is noted that the achievement of goals and planned results depends on how the camp program is pedagogically well-designed, how the specifics of children, their needs and interests are taken into account, how strategic directions of educational activity are taken into account, how continuous education of the younger generation is carried out. The essence of the main criteria of its development is revealed. They include relevance; integrity; predictability; realism; originality. Approaches to the structure and content of the author's program of education of moral values in adolescents in summer camps, the introduction of which in the educational practice of these social institutions should hypothetically increase the pedagogical effectiveness of moral education. It is indicated that the traditions and educational opportunities of summer recreation camps, professional readiness of the teaching staff to educate moral values in adolescents, as well as theoretical psychological and pedagogical experience were taken into account when compiling the program. It is noted that the developed program in its direction is correctional and developmental. It is based on the most popular in correctional and developmental work with adolescents theoretical approaches: humanistic, cognitive and behavioral. The main pedagogical conditions that promote the education of moral values in adolescents in the conditions of summer recreation camps are determined. They include the use of the rich moral potential of the educational environment of the summer recreation camp; inclusion of adolescents in various activities, especially creative, on the basis of their independent choice; involvement of teenagers in collective creative activity; support and stimulation of socially significant initiatives; creating situations of success and conditions for self-realization and self-affirmation of adolescents; readiness of teachers of summer recreation camp to organize the process of education of moral values

by teenagers; the attitude of teachers to the adolescent as a subject of education of moral values.

Key words: *Moral values, teenagers, author's program, summer camp.*

Грицюта Оксана Федорівна – старший викладач кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін Рівненського інституту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (м. Рівне, Україна). E-mail: oksanagritsyuta@gmail.com

Грицюта Оксана Федоровна – старший преподаватель кафедры психологии, социальной работы и гуманитарных дисциплин Ровенского института Открытого международного университета развития человека «Украина» (г. Ровно, Украина). E-mail: oksanagritsyuta@gmail.com

Grytsiuta Oksana Fedorivna – Senior Lecturer, Department of Psychology, Social Work and Humanities, Rivne Institute of the Open International University of Human Development "Ukraine" (Rivne, Ukraine). E-mail: oksanagritsyuta@gmail.com